

LA TRIA DEL NOM D'UN REI

per Xavier Renedo

La tria del nom d'un rei ni se solia fer gairebé mai a l'atzar, ni se solia deixar en mans de la mare, com va passar en el cas de Jaume I. En aquesta qüestió el llinatge, la família, manaven de manera que avis i néts, o pares i fills, solien compartir els mateixos noms. Per això, és a dir perquè no es va seguir el camí convencional, el nom de Jaume va ser en el seu moment una excepció en la dinastia dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó.

El sorprenent ritual de les espelmes

Segons s'explica en el Llibre dels feits, Maria de Montpeller va fer fer "dotze candeles, totes d'un pes e d'una granea", és a dir totes del mateix pes i de les mateixes dimensions, va assignar a cada candela el nom d'un apòstol, les va encendre "e promès a nostre seyor que aquela que pus duraria, que aquel nom auríem nós". Evidentment l'espelma que duia el nom de Jaume fou la que va trigar més en apagar-se.

El ritual de fer servir espelmes per decidir el nom d'un nou nat és una mena de sortes apostolorum tan antic com el propi cristianisme, ja que Joan Crisòstom ja hi fa referència. El que és insòlit és usar aquest ritual per trobar el nom d'un príncep destinat a ser rei d'Aragó, comte de Barcelona i senyor de Montpeller. El ritual de les espelmes podia haver donat com a resultat el nom de Pere, un altre apòstol, un nom que hagués estat molt ben rebut pel pare del nou nat, però la realitat és que en va sortir un de ben diferent: el nom d'un sant guerrer molt vinculat a l'esperit de croada que Jaume I va cultivar durant tota la seva vida.

Noms insòlits i noms previsibles

Jaume era també un nom insòlit en les altres dinasties peninsulars que, com ha assenyalat Martí de Riquer, ni tan sols es documenta entre els reis de Lleó i de Castella, tot i estar tan vinculats a la figura de l'apòstol Santiago. Sança, la germana de Jaume I, que va morir molt joveneta, tenia, en canvi, un nom molt més previsible: el de la princesa Sança de Castella, la seva àvia paterna, que, com ja hem vist seguint el relat del Llibre dels fets, es va casar amb el rei Alfons I en comptes de la pobra princesa Eudòcia.

Un cas semblant al de la princesa Sança va ser el del rei Pere III (1319-1387), rebesnét de Jaume I, amant dels llibres d'història, gran lector del

Llibre dels fets i, com el seu rebesavi, autor d'un llibre sobre el seu propi regnat. Segons explica en la seva Crònica, Pere III va néixer setmesó en un estat de feblesa tan gran («tan feble e tan eixaquiós») que, per por que no trigués gaire a morir, el van batejar poc després d'arribar al món a la mateixa cambra on havia tingut lloc el part.

Nostre pare, lo senyor infant N'Anfós, comte d'Urgell, qui després fo rei, après la mort del senyor rei En Jacme, pare seu e avi nostre [...] hac un bell infant, e aquest hac nom Anfós, e fo feta gran festa e gran alegria en Balaguer, e no visc sinó dos anys. E no gaire après nasquem nós, e fom nats complits los set mesos que fom engrats, e nasquem tan feble e tan eixaquiós que no es pensaven les madrines, ne aquells qui foren a la nostra naixença, que poguéssim viure. E nasquem en Balaguer, a cinc dies de setembre de l'any de la incarnació de Nostre Senyor Déu mil e tres-cents denou. E fo padrí nostre mossèn N'Ot de Montcada e un clergue apellat Jai, capellà de nostra mare, qui després fon rector d'Alcalà de Xivert. E per ço, així com damunt havem dit, cuidaven-se que no fóssem nats a dies. E cuitaren-nos, en la cambra mateixa on fom nats, de batejar.

E lo dit mossèn N'Ot dix: —Haja nom aquest infant Pere, per tal que mossèn sent Pere lo faça viure e li recapte de Déu gràcia que, pus haja nom Pere, que haja les bones ventures que hac son besavi, lo rei En Pere.

E veus la raó per què haguem nom Pere.

Sobre normes i excepcions

El que acabem de llegir és la manera normal de triar el nom d'un príncep o d'un noble. Al rei Pere III se li va adjudicar el mateix nom del seu besavi, el rei que havia tingut la 'bona ventura' de conquerir Sicília i de superar la invasió francesa de Catalunya a finals del segle XIII. Entre el seu besavi i ell hi ha Alfons II, el seu oncle avi; Jaume II, el seu avi, i Alfons III, el seu pare, és a dir una sèrie de reis amb noms ben coneguts dins la seva família, entre ells un altre Jaume. (A la casa reial de Mallorca el nom de Jaume també va tenir molt d'èxit: n'hi va haver tres en poc més de setanta anys).

Per això no és sorprenent, com va observar Ferran Soldevila, que el rei Pere I anomenés el seu fill, segons consta en diversos documents, Pere en comptes de Jaume. No li devia agradar gaire el nom que havia posat la seva dona, o la divina providència amb el joc de les espelmes, al seu fill. Un exemple més de les profundes divergències que separaven Pere I i Maria de Montpeller, que no es posaven d'acord gairebé en res. (A d'altres textos

dels primers anys de vida de Jaume I se l'anomena també Pere Jaume, una solució de compromís que tampoc no va tenir èxit).

Vuitanta i tants anys abans del naixement de Jaume I a la casa reial francesa va aparèixer també un nom insòlit entre els reis i els prínceps de la família: Felip, un nom d'origen grec, que vol dir 'amant dels cavalls'. L'origen d'aquesta decisió es troba en el casament d'Enric I (1008-1060) amb Anna de Kiev, una princesa d'Ucraïna. Després de la mort de Matilde, de Frísia, la seva primera esposa, el rei Enric va buscar per les corts europees, sense cap èxit, una esposa amb qui no tingués lligams familiars massa directes i, en no trobar-ne cap, va acabar enviant una ambaixada a Kiev a la recerca d'una princesa que no tingués parentiu amb ell. La princesa escollida va ser Anna de Kiev, a qui va veure per primer cop el mateix dia que es van casar. La nova reina va aconseguir imposar al seu fill un nom grec, sense precedents en la família dels Capets, però que a partir de Felip I (1052-1108) va ser molt corrent entre els reis de França — n'hi va haver cinc més. Una història no massa diferent de la tria del nom del rei En Jaume.

© Xavier Renedo